

ארון הברית ולב האדם

בפרשתנו קוראים אנו על בניית המשכן ובמרכזו 'ארון הברית'. הארון והכפורת עם הכרובים שמעליו מסמלים מעין כסא מלכות, המייצג את מלכותו של הא-ל הרואה והבלתי נראה, על הקוסמוס כולו. מתוך כך מוטלת עלינו חובה פרדוכסלית, הדורשת מאתנו לקבל את שני הצדדים של האמת, צדדים לכאורה סותרים. מצד אחד מוטל עלינו לבנות את המשכן כדי להרגיש את הנוכחות הא-להית: "וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם". מצד שני חייבים אנו לחזור עם ישעיהו על דברי ה' (סו, א): "הַשָּׁמַיִם כְּסֵאִי וְהָאָרֶץ הֶדְםִי וְגִלִּי", ולהוסיף: "אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי". רגשות הקרבה והריחוק, חייבים לחיות יחדיו בתוכנו.

מהותו של ארון הברית ברורה באופן מיידי, הוא המקום בו מונחים לוחות הברית המהווים ייצוג התורה והמקרא, ייצוג התורה שבכתב בלשונו של ר' צדוק הכהן מלובלין. אלא שחז"ל ראו בארון גם סמל לאדם, לאדם אשר כארון מכיל בתוכו תורה, התלמיד-חכם. זהו חכם שלא רק למד ויודע, אלא גם מסוגל לחדש דברי אמת, ליצור, הביטוי הבולט של העיסוק בתורה שבעל פה. האמורא הגדול רבא ביטא זאת באמרה חריפה (מכות כב ע"ב): "כמה טפשים הם האנשים העומדים [מתוך כבוד] בפני ספר תורה, ואינם עומדים בפני אדם גדול". גדולתו של התלמיד-חכם באה לידי ביטוי בסמכות ובאוטונומיה שבהחלטותיו ובאומץ לבו להציג את דעותיו למרות שהן עלולות להיות בלתי פופולריות. אלא שרבא דרש מ"אדם גדול" זה לא רק תבונה וידע, אלא גם מידות מוסריות. אך כדי להבין את דבריו אלא אנו חייבים לחזור ולעיין בפסוקים שבפתיחת פרשתנו.

"עָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים... וְצָפִיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תִּצְפְּנֶנּוּ". את המבנה הזה מסביר רבא בצורה אלגורית (יומא עב ע"ב): "מִבֵּית וּמִחוּץ תִּצְפְּנֶנּוּ". אמר רבא כל תלמיד חכם שאין תוכו כבדו אינו תלמיד חכם". ארון הברית הוא האדם. ציפויי הזהב מתארים את שני המימדים של הקיום האנושי. את המימד החיצוני שבני האדם מבחוץ יכולים לתפוס, את "ברו", מלשון 'בר' – החוץ. המימד השני הוא עולמנו הפנימי, ה'תוך', שכאשר תושם הכפורת, יישאר נעול בפני החוץ. כך מסמל את מאבקו של האמת נגד הצביעות. גם מה שאין האחרים תופסים, חייב להיות זהב טהור, בלתי מזויף. הוא הנאמר (תהילים לו, לא) "תוֹרַת אֱ-לֹהִי בְּלִבּוֹ".

במדרש תנחומא מובא שלדעתו של האמורא הארץ-ישראלי ר' חנניה איש ציפורי, נבנו שלושה ארונות והושמו האחד בתוך השני, כשעובי ארון העץ צופה וחיבר בין שני ארונות הזהב: "שקע של עץ בתוך של זהב ושל זהב לתוך של עץ וציפה שפתותיו זהב". ניתן להעלות

טעמים תועלתיים שונים למה נבחרה צורה זאת של עשייה. אולם, אם נרשה לעצמנו להמשיך את הכיוון שרבא פתח בפנינו, הרי שאנו לומדים ממבנה זה יסוד נוסף התקף לגבי כל אדם. אכן, מצד אחד, מצוי ארון הזהב הפנימי הנסתר, העולם שישעיהו לייבויץ' כינה בצדק "רשות היחיד", מותר האדם מן המחשב. מהצד השני, מצוי ה'אני' המתגורר ב"רשות הרבים", בו הוא מצוי בטבע, בעולם המלאכותי מעשה ידי אדם ביחד עם בני האדם אחרים. הקשר שלנו עם ה'אני' שב"רשות הרבים" ודרכו עם האחרים, הוא כמובן חיוני, גם כמקבלים וגם כנותנים. אך חייבים אנו גם לשמור על ארון העץ שבתוכנו, הגבול הפסיכולוגי בין הארונות והרשויות. פעמים רבות, "רשות היחיד" שלנו מצויה בבדידות, ועל כך עלינו להתפלל "וְהִסְרָם מִמֶּנּוּ יְיָ" וְאֵנָּה". "דָּאָה - מצוקה, מועקה - בְּלֵב אִישׁ יִשְׁחָנָה" (משלי יב, כה), ישיחנה, כדברי רש"י, ידבר עליה לריע, לבן/בת זוג, לפסיכולוג, תוך תקווה שלא יעשו מניפולציות מרגשותיו. או אז "וְדָבָר טוֹב יִשְׁמָחָה", וכדברי רש"י המופלאים "דבר טוב שינחמנו חבירו, ישמח את הדאגה", ובשיאו האהבה. אלא שיש באדם חוויות אינטימיות שאיננו יכול ואולי איננו רוצה, להעביר מארון לארון. מותר לו, ואף חייב הוא, לשמור אותן כסודותיו כל ימי חייו. הקב"ה שומע את הסודות אלו, ואתו על האדם לדבר עליהן: "אֲנִי ה' חֲקֹר לִב בַּחֵן פְּלִיּוֹת". ובכיוון השני, חייב האדם להיזהר שמא דעות העולם החיצוני לא יחדרו אליו יותר מדי, את עולמי הפנימי. זאת המשמעות העמוקה של האותנטיות, השמירה על האני הנסתר.